

Tilburg University

DNA-verwantschapsonderzoek

Prinsen, M.M.

Published in:
Strafblad

Publication date:
2008

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Prinsen, M. M. (2008). DNA-verwantschapsonderzoek: Familie van de verdachte? *Strafblad*, 6(3), 242-250.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DNA-verwantschapsonderzoek. Familie van de verdachte?

Mr.dr.s. M.M. Prinsen*

1. Inleiding

DNA-materiaal van bloedverwanten lijkt op elkaar. Kinderen krijgen hun genetisch materiaal immers van hun ouders. Het is al langer gebruik om in geval van twijfel over bijvoorbeeld ouderschap, via DNA-onderzoek te achterhalen wie de vader of de moeder is van een kind. Dit gegeven is ook bruikbaar binnen het forensische DNA-onderzoek. Nederland denkt momenteel na over de mogelijkheid om verwantschapsonderzoek in strafzaken mogelijk te maken bij wet. De minister van justitie presenteerde deze mogelijkheid onlangs in een nota waarin hij zijn plannen met het DNA-onderzoek in strafzaken uiteenzette.¹

De techniek van verwantschapsonderzoek kan worden ingezet als het DNA-profiel van het sporenmateriaal geen *match* oplevert met de DNA-databank. Het verwantschapsonderzoek houdt kort samengevat in dat het DNA-profiel van een daderspoor wordt vergeleken met de DNA-databank om te zoeken naar een match met DNA-profielen van mogelijke verwanten. Deze match kan een vermoeden opleveren dat de dader familie is van de donor van het DNA-profiel waarmee is vergeleken.

In dit artikel ga ik in op de nieuwe plannen van de minister met het DNA-verwantschapsonderzoek in strafzaken. Daartoe ga ik eerst in op de vraag wat verwantschapsonderzoek is (par. 2). Vervolgens wordt de situatie in Nederland besproken (par. 3). Daarna wordt ingegaan op de situatie in Engeland en Wales, waar het verwantschapsonderzoek al wordt ingezet. Ook komt een aantal zaken aan bod waarin verwantschapsonderzoek tot resultaat heeft geleid (par. 4). Ten slotte ga ik in op de plannen van de minister (par. 5). Ik sluit af met een conclusie (par. 6).

2. Wat is DNA-verwantschapsonderzoek?

Kinderen krijgen 50% van hun DNA van hun vader en 50% van hun moeder. Welk gedeelte ze van hun vader en moeder krijgen wordt bepaald door het toeval. Het DNA-materiaal van ouders en kinderen vertoont dus overeenkomsten. Deze overeenkomsten zijn groter dan de overeenkomsten met het DNA-materiaal van willekeurige personen. Op het moment dat wordt overgegaan tot een DNA-onderzoek in een strafzaak waarin DNA-materiaal is gevonden op een

plaats delict of er een het DNA- profiel dergelijke voorkomt DNA- profiel volledig z hoe groot de sporenmat uit de DNA- plaatsgevo

Het gegeven DNA- profiel de overeenkomst willekeurig optie op verdat het mo van een on identificeren met DNA- die in de I gaat als vol wordt DNA- van het type waarschijnlijk afkomstig woorden: d het bijvoorbeeld plaats delict om een dader als bloed w delict. Van l wordt een profiel wor Soms levert verdachte i dat er geen

2 Verwantschapsonderzoek is het niet een andere ver

* Merel Prinsen werkt als onderzoeker bij het Tilburg Institute for Law, Technology and Society (TILT) aan de Universiteit van Tilburg (UvT). Zij hoopt op 11 juni 2008 te promoveren op een proefschrift over het DNA-onderzoek in strafzaken. Zij is tevens werkzaam bij het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP).

¹ Nota *Verkenning DNA-onderzoek in strafzaken vanuit*

wetgevings- en juridisch perspectief 2008. De conceptversie uit 2007 is naar een aantal instanties gestuurd voor reactie. In de definitieve versie is een aantal reacties verwerkt, o.a. van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, de Raad voor de Rechtspraak, het College bescherming persoonsgegevens, de Nederlandse Orde van Advocaten, het College van procureurs-generaal en de Raad van Hoofdcommissarissen.

plaats delict (sporenmateriaal), wordt bekeken of er een match kan worden gevonden tussen het DNA-profiel van het sporenmateriaal en de DNA-profielen in de DNA-databank. Uit een dergelijke zoektocht kunnen meerdere matches voorkomen. Dit heeft te maken met het feit dat DNA-profielen van sporenmateriaal niet altijd volledig zijn. De deskundige zal rapporteren hoe groot de kans is dat het DNA-profiel van het sporenmateriaal hetzelfde is als het DNA-profiel uit de DNA-databank waarmee een match heeft plaatsgevonden.

Het gegeven dat de overeenkomsten tussen DNA-profielen van verwanten groter zijn dan de overeenkomsten tussen DNA-profielen van willekeurige personen, levert een interessante optie op voor de opsporing. Dit gegeven maakt dat het mogelijk is om in zaken waarin sprake is van een onbekende verdachte, deze verdachte te identificeren aan de hand van een vergelijking met DNA-profielen van (mogelijke) verwanten die in de DNA-databank zijn opgenomen. Dit gaat als volgt in zijn werk. Op een plaats delict wordt DNA-materiaal gevonden. Aan de hand van het type spoor kan worden vastgesteld hoe waarschijnlijk het is dat het DNA-materiaal afkomstig is van een verdachte, met andere woorden: dat het gaat om een daderspoor. Gaat het bijvoorbeeld om een haar gevonden op een plaats delict in een café, dan is de kans dat het om een daderspoor gaat vele malen kleiner dan als bloed wordt gevonden op een verlaten plaats delict. Van het gevonden DNA-sporenmateriaal wordt een DNA-profiel gemaakt. Dit DNA-profiel wordt vergeleken met de DNA-databank. Soms levert dit een match op en komt dus een verdachte in beeld. Het komt echter ook voor dat er geen match wordt gevonden. In deze ge-

vallen kan het gegeven dat DNA-profielen van verwanten meer overeenkomsten vertonen, van pas komen. De kans dat het DNA-profiel van een man overeenkomt met dat van zijn broer is klein, maar groter dan met dat van een willekeurig ander individu. Als het DNA-profiel van de broer dus in de DNA-databank zit, dan is het mogelijk dat via verwantschapsonderzoek in de DNA-databank een match wordt gevonden met het DNA-profiel van de broer. Dit leidt vervolgens naar de verdachte. Ook geldt dus dat als het DNA-profiel van een verdachte en dat van het daderspoor (gedeeltelijk) overeenkomen, maar de verdachte onschuldig blijkt, de dader mogelijk familie is van de verdachte.²

3. Nederland

Een DNA-deskundige kan dus een inschatting maken van de kans dat de verdachte verwant is aan degene wiens DNA-profiel matcht met het DNA-sporenmateriaal na een DNA-verwantschapsonderzoek in de DNA-databank. In Nederland is het DNA-verwantschapsonderzoek niet bij wet geregeld. Deskundigen kunnen echter met informatie over verwantschap geconfronteerd worden tijdens hun onderzoek zonder dat zij hier specifiek naar op zoek gaan. Om deze reden is in Nederland met name vanuit de kant van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) de vraag opgekomen wat een deskundige moet doen als deze informatie boven komt. In 2005 heeft het College van procureurs-generaal aangegeven hoe hiermee om te gaan.³ In beginsel is verwantschapsonderzoek niet toegestaan in strafzaken. In geval van spontane ontdekkingen dienen deze te worden gemeld aan het College van procureurs-generaal. Het College van procureurs-generaal beslist over de vervolgstappen.

² Verwantschapsonderzoek is uitermate moeilijk wanneer het niet een ouder-kindrelatie betreft. Anno 2008 zijn andere verwantschapsrelaties nog te gevoelig voor

vals-positieven.

³ Brief van 8 september 2005, nr. PaG/O&O/9555.

plannen van
ntschapson-
ik eerst in op
zoek is (par.
n Nederland
dt ingegaan
les, waar het
rdt ingezet.
bod waarin
ultaat heeft
op de plan-
it af met een

aps-

NA van hun
k gedeelte ze
ordt bepaald
il van ouders
omsten. Deze
overeenkom-
willekeurige
ordt overge-
en strafzaak
den op een

. De concept-
ies gestuurd
n aantal reac-
reniging voor
ak, het College
rlandse Orde
urs-generaal

Het is overigens niet zo dat verwantschapsonderzoek nooit wordt ingezet. Soms wordt het ingezet om stoffelijke resten te identificeren, bijvoorbeeld na rampen. Ook wordt het ingezet in het kader van immigratie op grond van gezinshereniging, dus in opdracht van de IND. Daarnaast wordt het verwantschapsonderzoek ingezet in sommige strafzaken, bijvoorbeeld als iemand is geëmigreerd en om praktische redenen toestemming geeft om via zijn familie te vergelijken; of bij overleden mensen die behoren tot de geselecteerde kring van mensen die zijn benaderd voor een grootschalig DNA-onderzoek.⁴ Een enkele keer is DNA-verwantschapsonderzoek uitgevoerd in gevallen waarin iemand weigerde mee te werken aan een grootschalig DNA-onderzoek, maar bijvoorbeeld de moeder wel wilde meewerken. De opsporingsambtenaren waren van mening dat deze werkwijze geen inbreuk maakt op het recht op privacy van de weigeraar en daarom toelaatbaar is.

Hoewel het verwantschapsonderzoek dus niet is toegestaan, wordt het toch, ook in de strafrechtpraktijk, toegepast. Zo heeft het College van procureurs-generaal in 2006 toestemming gegeven om DNA-materiaal af te nemen van een vermoorde baby in Doetinchem om via grootschalig DNA-onderzoek de identiteit van de moeder te achterhalen. Reden hiervoor is dat het College van procureurs-generaal een DNA-onderzoek van een stoffelijk overschot van een kort na de geboorte door een misdrijf om het leven gekomen baby, niet als een ver-

wantschapsonderzoek ziet, maar als een DNA-onderzoek aan een daderspoor. Kruisbergen en De Poot merken over een vergelijkbare zaak, die zich in 2006 afspeelde in Utrecht, op dat het DNA-onderzoek niet werd uitgevoerd. Het DNA-onderzoek had betrekking op een vergelijking van het DNA-profiel van de vermoorde baby met de DNA-databank om zo te trachten de identiteit van de ouders te achterhalen. De DNA-databank zou echter uiteindelijk niet zijn geraadpleegd vanwege een verbod op verwantschapsonderzoek.⁵

4. De situatie in Engeland en Wales

In Engeland en Wales (verder: Engeland) wordt vaker gebruik gemaakt van *familial searching* (verder: verwantschapsonderzoek). Hoewel het niet specifiek wettelijk is geregeld, lijkt het toch te zijn toegestaan. Verwantschapsonderzoek wordt ingezet als sprake is van een *very serious offence* en geen hit wordt gevonden tussen het DNA-profiel van het DNA-sporenmateriaal en de DNA-databank (in Engeland de *National DNA-Database*). Dankzij het verwantschapsonderzoek zijn in Engeland al enkele grote zaken opgelost.⁶ Op een aantal daarvan ga ik aan het einde van deze paragraaf nog in. Het verwantschapsonderzoek wordt alleen ingezet in zaken waarin er sprake is van een volledig DNA-profiel en er geen match is gevonden met de DNA-databank. Er wordt dus in de databank gezocht op (genetische) verwanten van de onbekende verdachte.

4 C.J. de Poot en E.W. Kruisbergen, *Kringen rond de dader. Grootschalig DNA-onderzoek als instrument in de opsporing*, Boom Juridische uitgevers (WODC-onderzoek) 2006, p. 153-154.

5 E.W. Kruisbergen en C.J. de Poot, 'Toepassing van DNA-wetgeving in de praktijk: nog veel onbeantwoorde vragen', *NJB* 2007/28, p. 1728-1735.

6 C. McCartney, *Forensic Identification and Criminal Justice. Forensic science, justice and risk*, Devon (UK): Willian Publishing 2006, p. 190. Zie ook H.T. Greely e.a., 'Family ties: the use of DNA-offender databases to catch offenders' kin', *Journal of Law, Medicine and Ethics* 2006.

Hoewel er onderzoek bewust da worden ge brengt na mee die n kan het v moeilijke hoogte zijn nen dan d worden ge leiden tot is het recl bijzonder . ben aange worden be kennis van gemaakt e niet bewus DNA-profi geincrimin is dat in En plaatsvindt die met hu de DNA-d lang niet a DNA-prof meegenon Zij hebben DNA-prof DNA-prof kader van worden ing

7 *House of s Technolog*
8 Ontleend Birmingham
9 Deze info ik in 2006 van het L
10 *The Natic* 26: "In vi

als een DNA-ruisbergen en vergelijkbare zaak, recht, op dat gevoerd. Het op een vergele vermoorde zo te trachten herhalen. De elijk niet zijn op verwant-

en Wales

eland) wordt *lial searching*). Hoewel het lijkt het toch onderzoek *very serious* en tussen het materiaal en de *National* wantschaps-enkele grote aarvan ga ik nog in. Het leen ingezet een volledig evonden met de databank van de on-

Hoewel er draagvlak is voor het verwantschapsonderzoek, is men zich er tegelijkertijd van bewust dat een aantal kritische noten moet worden gekraakt. Het verwantschapsonderzoek brengt namelijk ook een aantal neveneffecten mee die niet zonder meer acceptabel zijn. Zo kan het verwantschapsonderzoek leiden tot moeilijkheden omdat personen niet altijd op de hoogte zijn van de verwantschap en deze personen dan dus met voor hen nieuwe informatie worden geconfronteerd.⁷ Dit kan bijvoorbeeld leiden tot vragen omtrent vaderschap. Ook is het recht op privacy in het geding, in het bijzonder als het gaat om vrijwilligers die hebben aangegeven dat hun DNA-materiaal mag worden bewaard. Zij hebben slechts gedeeltelijk kennis van de inbreuk die op hun privacy wordt gemaakt en zij zijn zich zeer waarschijnlijk niet bewust van de mogelijkheid dat door hun DNA-profiel verwanten zouden kunnen worden geïncrimineerd. Achtergrond van dit argument is dat in Engeland ook verwantschapsonderzoek plaatsvindt met DNA-profielen van vrijwilligers die met hun toestemming zijn opgeslagen in de DNA-databank. Deze vrijwilligers waren er lang niet allemaal van op de hoogte dat hun DNA-profiel ook automatisch kan worden meegenomen in verwantschapsonderzoeken. Zij hebben echter geen mogelijkheid om het DNA-profiel weer te laten verwijderen. Ook DNA-profielen die worden afgenomen in het kader van een grootschalig DNA-onderzoek worden ingezet voor verwantschapsonderzoek.

Een hoge politieambtenaar merkt hierover op dat dit gerechtvaardigd is: "It's not so much used to incriminate as well as to implicate a possible suspect."⁸ Gesprekken met (politie) mensen uit Engeland die nauw betrokken zijn bij het proces, leveren een beeld op waarin verwantschapsonderzoek ook mogelijk is door het afgenomen DNA-profiel voor het grootschalig DNA-onderzoek op verwantschapskenmerken met het DNA-profiel van het spoor te vergelijken. Dit schaadt ook het vertrouwen van burgers die in de veronderstelling zijn dat zij juist worden geïnformeerd.⁹

Daarnaast heeft het er sterk de schijn van dat het verwantschapsonderzoek gebaseerd is op de vooronderstelling dat er een verband bestaat tussen delinquent gedrag en verwantschap. Het is immers nodig dat het DNA-profiel van ten minste één verwant(e) in de DNA-databank aanwezig is om het verwantschapsonderzoek te laten slagen. Om deze redenen wordt verwantschapsonderzoek nu alleen toegepast in zeer ernstige zaken,¹⁰ maar het lijkt erop dat dit in de toekomst zal worden verruimd.¹¹ Zeker nu er in Engeland sprake is van een zeer goed gevulde en snel groeiende DNA-databank, wordt ook veel verwacht van het verwantschapsonderzoek. Immers, bijna iedereen heeft wel een verwant(e) wiens DNA-profiel in de DNA-databank zit. In Engeland wordt namelijk in veel meer gevallen DNA-materiaal afgenomen en opgeslagen in de DNA-databank dan in Nederland.

7 *House of Commons Select Committee on Science and Technology Seventh Report*, p. 9.

8 Ontleend aan een interview met medewerkers van de Birmingham Police in de zomer van 2006.

9 Deze informatie is ontleend aan diverse gesprekken die ik in 2006 voerde met Engelse experts op het gebied van het DNA-onderzoek in strafzaken.

10 *The National DNA Database Annual Report 2004/5*, p. 26: "In view of this, familial searching is only used

in conjunction with the Information Commissioner's advice. Furthermore, all the Commissioner's observations have been addressed by the National DNA Operations Group in developing a Best Practice Guide for the conduct of familial searches."

11 Deze informatie is ontleend aan diverse gesprekken die ik in 2006 voerde met Engelse experts op het gebied van het DNA-onderzoek in strafzaken.

Voorstanders merken op dat het gebruik van het verwantschapsonderzoek onweerstaanbaar is en dat het zelfs 'onredelijk' zou zijn om de techniek niet te gebruiken.¹² Daarnaast worden de tegenargumenten als zwak betiteld. Onder andere wordt beargumenteerd dat een familie-relatie nooit zeker is. De inbreuk op de rechten van de betrokkene is er pas als de vermoedelijke familierelatie bekend wordt gemaakt en daar het slechts om een vermoeden gaat, hoeft het niet waar te zijn. Met dit argument wordt bedoeld dat er feitelijk geen nieuwe informatie wordt verstrekt over familiebanden omdat het slechts een waarschijnlijkheid betreft.¹³

Casus

In Engeland is al een aantal strafzaken succesvol opgelost door inzet van verwantschapsonderzoek. De eerste zaak die tot een succesvol einde werd gebracht, betreft een onopgeloste zaak uit 1973. In dat jaar werden in Zuid-Wales twee meisjes, Geraldine Hughes en Pauline Floyd, vermoord na een bezoek aan de disco. Enige maanden daarvoor was ook een ander meisje, Sandra Newton, vermoord toen zij na een bezoek aan de disco liftend op weg was naar huis. De zaak bleef destijds onopgelost. In 1998 werd de kleding van de meisjes, die zorgvuldig was bewaard, onderzocht. Het was mogelijk om een DNA-profiel te krijgen van vlekken in het ondergoed. Ook werd duidelijk dat het (inderdaad) om dezelfde dader ging. Het DNA-profiel leverde echter geen match op met de DNA-databank. Destijds was er een verdachtenlijstje gemaakt waarop 35.000 namen stonden. Op basis van een daderprofiel werd dit lijstje teruggebracht tot 500 namen. De deskundige die het onderzoek uitvoerde, bedacht zich dat mogelijk

DNA-profielen van verwanten van de dader in de DNA-databank zaten. Hij onderzocht 22.000 profielen die door de politie van Zuid-Wales aan de DNA-databank waren toegevoegd. Zo slaagde hij erin tot een lijst van 100 namen te komen van personen van wie het DNA-profiel sterk leek op het daderprofiel. Eén naam viel daarbij speciaal op, namelijk die van Paul Kappen, omdat deze achternaam ook voorkwam op de lijst met 500 namen. Paul Kappen was zeven jaar in 1973. Zijn moeder en zus werd gevraagd ook DNA-materiaal af te geven om zo te kunnen onderzoeken of de vader, Joseph Kappen, de dader kon zijn. Joseph Kappen was inmiddels al twaalf jaar overleden. Uit het onderzoek bleek dat Joseph Kappen inderdaad de dader kon zijn. Na een aantal maanden gaf het ministerie toestemming om het lijk van Joseph Kappen op te graven voor onderzoek. Zo werd de zaak alsnog opgelost.

Een andere bekende zaak betreft de moord op Lynette White in 1988. In 1990 werden drie mannen veroordeeld voor deze moord. In 1992 werden zij na een vrijspraak in hoger beroep vrijgelaten. In 2000 vonden onderzoekers een bloedspat op een stukje cellofaan van een sigarettenpakje dat naast het bed van het slachtoffer was gevonden. Ook vond men bloedresten onder de verf op een plint in het appartement van het slachtoffer. Van deze bloedsporen kon een DNA-profiel worden gemaakt, maar vergelijking met de DNA-databank leverde geen resultaat op. Een grootschalig DNA-onderzoek onder 300 personen leverde ook geen resultaat op. Wat opviel was dat een van de componenten uit het DNA-profiel zeldzaam was. Dit werd meegenomen in een verwantschapsonderzoek. Een vergelijking met de DNA-databank leverde

600 hits op de lijst van DNA-profielen. Het neefje van de dader kwam niet gebouwd bij Jeffrey

Het laatste stantje on Little wor van een m gooit rich komt doo aan de gev nadat hij weg heeft men een ge onbekende duidelijk heeft gepro stelen auto Ook op de den. Een c tot een vol match met wordt ond dit resulte zeer waars Volgens he 35 jaar en sis van de DNA-ond Dit levert e overgegaat DNA-data den die vol komsten v verdachte. zo bleek lat

12 D. Lazer en M.N. Meyer, 'DNA and the Criminal Justice System: Consensus and Debate', in: D. Lazer (red.), *DNA and the Criminal Justice System. The Technology*

of Justice, Cambridge, MA: The MIT Press 2004, p. 374.

13 Onder andere Greely e.a. 2006.

14 Nota 200

n de dader in
rzocht 22.000
1 Zuid-Wales
egevoegd. Zo
00 namen te
DNA-profiel
én naam viel
an Paul Kap-
k voorkwam
Kappen was
en zus werd
te geven om
vader, Joseph
Kappen was
i. Uit het on-
inderdaad de
nden gaf het
k van Joseph
oek. Zo werd

de moord op
werden drie
oord. In 1992
roger beroep
rzoekers een
van een sigar-
het slachtof-
bloedresten
ppartement
sporen kon-
t, maar ver-
everde geen
v-onderzoek
en resultaat
omponenten
s. Dit werd
sonderzoek.
ank leverde

is 2004, p. 374.

600 hits op. Op basis van andere informatie kon de lijst worden teruggebracht tot 70 namen. Eén DNA-profiel leverde in het bijzonder overeenkomsten op. Het ging om het DNA-profiel van het neefje van Jeffrey Gafoor, die in 1988 nog niet geboren was. Via hem kwam men terecht bij Jeffrey Gafoor. Hij bekende in 2003.

Het laatste voorbeeld betreft de in eerste instantie onopgeloste moord op Michael Little. Little wordt slachtoffer van een brutale aanval van een man die een baksteen van een viaduct gooit richting zijn vrachtwagen. De baksteen komt door de ruit tegen de borst van Little die aan de gevolgen van de klap overlijdt, overigens nadat hij zijn vrachtwagen aan de kant van de weg heeft kunnen zetten. Op de baksteen vindt men een gemengd DNA-profiel van Little en een onbekende verdachte. In het onderzoek wordt duidelijk dat de verdachte vermoedelijk eerst heeft geprobeerd een auto te vinden. Deze gestolen auto wordt vlak bij het viaduct gevonden. Ook op deze auto worden DNA-sporen gevonden. Een combinatie tussen beide sporen leidt tot een volledig DNA-profiel. Er is echter geen match met de DNA-databank. Het DNA-profiel wordt onderzocht op etnische kenmerken en dit resulteert erin dat duidelijk wordt dat het zeer waarschijnlijk gaat om een blanke man. Volgens het daderprofiel is de man maximaal 35 jaar en afkomstig uit de omgeving. Op basis van deze gegevens wordt een grootschalig DNA-onderzoek gehouden onder 350 mensen. Dit levert ook geen match op. Vervolgens wordt overgegaan tot verwantschapsonderzoek in de DNA-databank. Er worden 25 profielen gevonden die voldoen aan de kenmerken en overeenkomsten vertonen met het DNA-profiel van de verdachte. Eén DNA-profiel sprong eruit en was, zo bleek later, afkomstig van een nauwe verwant

14 Nota 2008.

van Craig Harman, die de moord bekende.

Hoewel ik verwacht dat er ook zaken zijn waarin verwantschapsonderzoek niet tot resultaten heeft geleid, en mogelijk zelfs tot een match met een verwant(e) van iemand die niets met het delict te maken heeft, is het me niet gelukt om hierover informatie te verkrijgen.

5. **Bespreking van het voorstel uit de nota**

Hiervoor is ingegaan op wat het verwantschapsonderzoek inhoudt en tot welke resultaten het kan leiden in de opsporing. Ook is bij de bespreking van de situatie in Engeland kort ingegaan op een aantal nadelen, waar men zich (ook) in Engeland van bewust is.

In Nederland presenteerde de minister van Justitie recent een nota waarin hij aangeeft welke verruiming van de wetgeving mogelijk zijn en welke mogelijkheden wel of juist niet zouden moeten worden ingevoerd.¹⁴ Het DNA-verwantschapsonderzoek betreft een van de ontwikkelingen binnen het DNA-onderzoek die de minister van Justitie ook in strafzaken wettelijk mogelijk wil maken. Het College bescherming persoonsgegevens merkt in een reactie op de nota op dat verwantschapsonderzoek niet is toegestaan ingevolge de Wet bescherming persoonsgegevens. Art. 21 lid 4 van deze wet bevat een verbod om erfelijkheidsgegevens te verwerken anders dan met betrekking tot de betrokkene bij wie de betreffende gegevens zijn verkregen. Het is niet mogelijk om op grond van art. 23 lid 1 onder e af te wijken van dit verbod. Het College adviseert de minister daarom niet over te gaan tot het ontwikkelen van wetgeving waarin verwantschapsonderzoek wordt mogelijk gemaakt.¹⁵

15 College bescherming persoonsgegevens, *Advies verkenning DNA-onderzoek in strafzaken*, z2007-00914.

De minister van Justitie maakt in de nota een onderscheid tussen actief en passief verwantschapsonderzoek. Van actief verwantschapsonderzoek is sprake indien bewust wordt gezocht naar een verwantschapsrelatie. Dit is het geval als aan een familielid van iemand die geweigerd heeft mee te werken aan een grootschalig DNA-onderzoek wordt gevraagd om DNA-materiaal af te staan, maar ook als in de DNA-databank wordt gezocht naar een verwantschapsrelatie. Van passief verwantschapsonderzoek is sprake als deskundigen toevallig op verwantschap stuiten, bijvoorbeeld als een onderzocht DNA-profiel niet overeenkomt met het DNA-profiel van het spoor, maar wel veel gelijkenissen vertoont. Een ander voorbeeld dat door de minister wordt genoemd is de situatie waarin het DNA-profiel uit een spoor in een verkrachtingszaak opvallende overeenkomsten heeft met het DNA-profiel van het slachtoffer. Dan kan in familiekringen worden gezocht.

Voor wat betreft het verwantschapsonderzoek werd in de conceptnota uit 2007 een regeling voorgesteld waarin onder andere rekening zou worden gehouden met het verschoningsrecht. Schriftelijke toestemming zou vereist zijn en betrokkene diende te worden gewezen op eventuele gevolgen voor familieleden. Ik vroeg me af hoe dat wordt aangepakt als het gaat om een vergelijking van het DNA-profiel van het spoor met de DNA-databank: dan wordt toch automatisch met alle DNA-profielen vergeleken om te kijken of er sprake kan zijn van verwantschap?¹⁶ Hierover werd in de nota wel opgemerkt dat deze vorm slechts zou worden ingezet als *ultimum remedium* bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Er moest dan sprake zijn van een (bijna) volledig profiel. Voorts was

belangrijk dat werd voorgesteld dat celmateriaal van familieleden niet mag worden gebruikt indien een niet-verdachte of verdachte zijn medewerking wel kan verlenen, maar weigert. Het verwantschapsonderzoek zou in deze vorm dus de vrijwilligheid van de niet-verdachte en de keuze van de verdachte niet onder druk zetten. Tenzij het gaat om een vergelijking met de DNA-databank: dan kan deze bescherming niet geboden worden. Het advies van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak ging hierop in: als een verdachte zich op zijn zwijgrecht beroept, kan de politie toch familieleden benaderen met vragen over de zaak. De keuze om een beroep te doen op het verschoningsrecht is dan aan het familielid dat benaderd wordt, en niet aan de verdachte. Ook bij het DNA-onderzoek zou een niet-verdachte zelf de keuze moeten hebben zich wel of niet op zijn verschoningsrecht te beroepen.¹⁷

Naar aanleiding van de adviezen van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak en het College van procureurs-generaal heeft de minister van Justitie de nota in 2008 aangepast. De minister stelt nu voor om erin te voorzien dat DNA-materiaal mag worden gebruikt voor het bepalen van verwantschapsrelaties, ongeacht de wijze waarop het DNA-materiaal van de verdachte is verkregen. Hij geeft aan dat het verschoningsrecht niet aan de orde is omdat het bij verwantschapsonderzoek niet gaat om het beantwoorden van bepaalde vragen, maar om het gebruik van iemands celmateriaal ten behoeve van het vaststellen van een verwantschapsrelatie. Daarnaast is de minister van mening dat informatie over verwantschap uit DNA-materiaal dat rechtmatig is verkregen, mag worden gebruikt. Er wordt geen onderscheid meer gemaakt tus-

sen verdacht onder dwa namelijk te louter doo voorkomer schapsonde

Een aparte afname en milieleden Schriftelijk zal zijn vere van onderz de minister gebruik va nodig zijn dachte is g tweede kan is gevonde persoon to derde kan t ingezet in medewerki het vervolg recht vrij o meewerkt. gevoelig. A werken aa weigert on het kader v benaderd. l die weigert tie wordt g Deze vrijv slechts gese onderzoek vragen me om mee te

Voor wat b schapsrela geregeld d gevallen. A gevallen v kan worde

16 M.M. Prinsen, 'DNA-onderzoek in alle gevallen?', *NJB* 2008 (geaccepteerd, vermoedelijke publicatie in mei 2008).

17 Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, *Reactie NVvR op verkenning DNA-onderzoek in strafzaken vanuit wetgevings- en juridisch-perspectief*, 2007-336.

at celmateri-
den gebruikt
rdachte zijn
naar weigert.
in deze vorm
verdachte en
der druk zet-
jking met de
herming niet
Nederlandse
hierop in: als
acht beroept,
naderen met
een beroep
t is dan aan
, en niet aan
derzoek zou
noeten heb-
oningsrecht

van de Ne-
tspraak en
aal heeft de
8 aangepast.
te voorzien
ebruikt voor
ies, ongeacht
iaal van de
1 dat het ver-
mdat het bij
om het be-
naar om het
ten behoefte
chapsrelatie.
ng dat infor-
materiaal dat
en gebruikt.
emaakt tus-

ak, *Reactie*
strafzaken van-
007-336.

sen verdachten die vrijwillig en verdachten die onder dwang celmateriaal afstaan. Dit zou er namelijk toe kunnen leiden dat betrokkenen louter door toestemming te geven, kunnen voorkomen dat DNA-materiaal voor verwantschapsonderzoek wordt gebruikt.

Een aparte grondslag wordt gecreëerd voor de afname en het gebruik van celmateriaal van familieleden van verdachten en niet-verdachten. Schriftelijke toestemming van de familieleden zal zijn vereist en de afname moet in het belang van onderzoek zijn. Drie situaties worden door de minister onderscheiden. Ten eerste kan het gebruik van DNA-materiaal van familieleden nodig zijn in de situatie waarin een (niet-)verdachte is gevlucht, gecremeerd of vermist. Ten tweede kan het van belang zijn als een lichaam is gevonden en het vermoeden bestaat dat de persoon tot een bepaalde familie behoorde. Ten derde kan het verwantschapsonderzoek worden ingezet indien een (niet-)verdachte weigert medewerking te verlenen. Het familielid staat het vervolgens in het licht van het verschoningsrecht vrij om te bepalen of hij of zij wel of niet meewerkt. Met name dit laatste voorbeeld ligt gevoelig. Als iemand die is benaderd om mee te werken aan een grootschalig DNA-onderzoek, weigert om DNA-materiaal af te staan, kan in het kader van de opsporing de familie worden benaderd. Het gaat echter niet om een verdachte die weigert en aan wiens familie om informatie wordt gevraagd, maar om een vrijwilliger. Deze vrijwilliger is geen verdachte, maar is slechts geselecteerd voor het grootschalig DNA-onderzoek. Het gaat dan erg ver om familie te vragen mee te werken. Dit zet de vrijwilligheid om mee te werken mogelijk onder druk.

Voor wat betreft het actief zoeken naar verwantschapsrelaties in de DNA-databank zal worden geregeld dat dit alleen is toegestaan in uiterste gevallen. Als uiterste gevallen worden genoemd gevallen waarin verwantschapsonderzoek kan worden ingezet om ernstige gewelds- en

zedemisdrijven op te lossen. Het verwantschapsonderzoek zou dan alleen maar kunnen worden ingezet als er sprake is van een volledig dan wel een vrijwel volledig DNA-profiel van een spoor. Om een en ander mogelijk te maken, stelt de minister van Justitie in de nota voor dat het wetsvoorstel erin moet voorzien dat voor de genoemde specifieke doelen het verbod van art. 21 lid 4 van de Wet bescherming persoonsgegevens wordt opgeheven. De richtlijn nr. 95/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens (PbEG van 24 oktober 1995, L 281) die in de Wet bescherming persoonsgegevens is geïmplementeerd, verzet zich daar volgens de nota niet tegen.

6. Conclusie

De minister van Justitie in Nederland zal vermoedelijk op korte termijn een concreet voorstel doen om het DNA-verwantschapsonderzoek in Nederland mogelijk te maken. Voordeel hiervan is dat een en ander wettelijk is geregeld en dat niet, zoals in Engeland, onduidelijk is wat precies wel en niet mag. Tot nu toe was dit overigens ook niet het geval: het College van procureurs-generaal had het (actieve) verwantschapsonderzoek expliciet verboden.

Een voordeel van de introductie van verwantschapsonderzoek is dat naar verwachting meer misdrijven zullen kunnen worden opgelost. Zaken waarin de verdachte onbekend is kunnen nieuw leven worden ingeblazen door te kijken of wellicht een verwant(e) van de verdachte bekend is in de DNA-databank. Ook kan het DNA-verwantschapsonderzoek voor andere doeleinden worden ingezet, zoals beschreven in de vorige paragraaf. Met name valt op dat de minister het geoorloofd vindt dat familie om

DNA-materiaal wordt gevraagd als een niet-verdachte (een vrijwilliger) niet wil meewerken aan een DNA-onderzoek.

Het succes van verwantschapsonderzoek zal vermoedelijk toenemen naarmate er meer DNA-profielen worden opgenomen in de DNA-databank. De kans neemt dan immers toe dat een verwant(e) van de verdachte bekend is in de DNA-databank. Dit laatste is met name in Engeland het geval omdat daar veel vaker DNA-materiaal mag worden opgenomen en wordt opgeslagen in de DNA-databank. De nadelen van het verwantschapsonderzoek worden door de voorstanders vrij gemakkelijk gepareerd. Zo wordt beargumenteerd dat het argument dat het verwantschapsonderzoek mogelijk nieuwe informatie oplevert over familierelaties niet relevant is omdat het steeds om een vermoedelijke familierelatie gaat. Het hoeft dus niet waar te zijn. Ook dit argument heeft natuurlijk haken en ogen: ook een vermoeden van een familierelatie die anders zou liggen dan eerder verondersteld, leidt tot onrust en, om deze onrust te laten afnemen, mogelijk tot verder onderzoek waaruit alsnog een conclusie komt over de verwantschap.

Met andere woorden: ook een vermoedelijke familierelatie levert nieuwe informatie op, zelfs als deze (nog) niet zeker is.

Een ander nadeel, namelijk dat door verwantschapsonderzoek familieleden kunnen worden geïncrimineerd zonder dat deze mogelijkheid vooraf bekend was, kan worden weggenomen door vrijwilligers ervan op de hoogte te brengen dat hun DNA-materiaal voor dit doeleinde kan worden gebruikt. Er is dan geïnformeerde toestemming nodig. Een risico hierbij is dat vrijwilligers mogelijk hun DNA-materiaal niet af zullen staan – uit angst dat ze mogelijk een familielid incrimineren – en dat ze dus zelf niet van de lijst van geselecteerden kunnen worden afgehaald.

Kortom: het verwantschapsonderzoek biedt, zoals iedere techniek in de opsporing, voordelen en nadelen die goed tegen elkaar afgewogen dienen te worden. Wat vooral opvalt, is dat de minister in de nota al erg ver gaat met de mogelijkheden die hij zou willen creëren. Dit betekent dat er nog een stevig debat plaats moet vinden.

1.

Techniek e
huwelijk

Techniek
makelijk r
normstelli
normen. V
ten namel
gegevens, v
waarde, te
van die no
technisch o
recht kan c
Het is echt
milieu(stra
maakt.² Da
juristen vee
op het terr

Zowel in b
telijke pro
vooral met
worden va
milieunorr
neer mag
een zintuig

* Mr. A. de
Hertogent
niscenru
hof. Mr. I.
het Gerecl
schappelij
Mr. H.J.A.
senior-ger
genbosch